

CRONICA

Acte d'entrega del Premi del Certamen Internacional de Dibuix.

Els temes lul·lians no sols han cridat l'atenció de investigadors i historiadors, sinó que també han arrelat dins l'art i la cultura catalanes. Nombroses han estat en tot temps les mostres de la presència del gran home mallorquí a les lletres de l'illa. Seguint, doncs, les petjades de l'història, l'*Escola Lul·lística Mallorquina* convocà un CERTAMEN INTERNACIONAL DE DIBUIX, amb l'alt patrocini del *Ministeri de Cultura* espanyol. El propòsit d'aquesta convocatòria era l'il·lustració del *Llibre de les bèsties*, fragment important del *Félix de les Meravelles*. Amb aquesta il·lustració el text lul·lià podria ésser divulgat més amplament, i, fins i tot, es preveu el seu ús a les escoles. En efecte, el *Llibre de les bèsties*, que recolleix una temàtica present a la literatura universal, podrà ajudar a l'ensenyança del català d'una manera pedagògicament adient.

El dia 25 d'octubre de 1979 es celebrà un acte cultural amb motiu de l'entrega del Premi del Certamen al Sr. Mateu Alzina, "Maxim". A l'acte hi intervingueren el Secretari General de l'Escola, el mestre Dr. Sebastià Trias Mercant, i el mestre Dr. Jordi Gayà. Ambdós parlaments contenen dades d'interés i creim que es mereixen ésser incloses en aquesta crònica, conservant el seu caire de parlaments dirigits a un ample auditori.

*Parlament del mestre Dr. Sebastià Trias Mercant, Secretari General
de l'Escola Lul·lística Mallorquina:*

L'ESCOLA LUL·LISTA I LA SEVA TRADICIO CULTURAL

Dues paraules per a deixar constància del sentit d'aquest acte: premiar el Certamen de Dibuix.

El 18 de novembre de 1949 s'otorgà a l'Escola Lul·lista consideració jurídica de Institut *sui juris* del "Consejo Superior de Investigaciones Científicas". L'Escola ha estat fidel a aquest camí científic. No puc resumir aquí la labor de l'Escola pel que fa a publicacions, congressos, investigació. Sencillament vull afirmar la seva innegable i continuada tradició científica.

Per a commemorar el trigèssim aniversari de la consideració jurídica i el sèptim centenari de la *Doctrina Pueril*, convocarem el Certamen de Dibuix. En motiu del qual vull deixar constància de que el Certamen i aquest acte són els fets inicials que manifesten la voluntat de l'Escola en recuperar la seva tradició cultural, un poc oblidada, contra gust, els últims anys.

La tradició cultural està present des del mateix instant de la fundació de l'Escola l'any 1935, perquè forma part de l'esperit lul·lià en el sentit de la llengua i de les diverses manifestacions culturals.

Descartes, en el segle XVII, escriu el *Discours de la méthode* en francès, perquè és la llengua, diu, del "meu país", i no en llatí, que és la llengua dels "meus preceptors". Vol entrar en contacte amb el món social que l'envolta. "Esper que així, continua, els qui es serveixen de la seva raó natural tota pura jutjaran millor de les meves opinions, que els qui no creuen més que en els llibres".

Els francesos han fet bandera d'aquest text, presentant-lo com un dels més importants, per esser el primer de filosofia escrit en llengua vulgar.

Això és fals. Segles abans tenim els *Sermons* d'Eckart (mort 1327), escrits en llengua alemanya, i les obres en francès de N. d'Autrecourt (m. 1350). i N. d'Oresme (m. 1382). Però molt abans Ramon Llull a l'*Art Amativa* pren la determinació d'escriure en català, i no en llatí, per a remarcar, junt a l'universalisme medieval del llatí, el nacionalisme cultural del català.

"La entenció perque nos, escriu Llull, esta amància posam en vulgar, és per ço que los homes qui no saben latí pusquen aver art e doctrina... Sapien aver sciència e conèxer veritat".

Però Llull va més enllà que Descartes. No contraposa el "país" als "mestres", sinó que vol que aquests també formin país. Ell mateix dóna exemple:

"Car molts homes, diu, són qui de la sciència en latí no saben trasportar en vulgar per defelliment de vocables, los quals per esta art aver poran".

No dubta Llull de l'aptitud del català per a formular el pensament filosòfic, com dubtava Leibniz al segle XVIII dels esforços d'Eckhart en escriure en llengua alemana una filosofia que havia estat feta per esser escrita en llatí.

L'any 1936, quan l'Escola feu pública la seva constitució jurídica, feia seu aquest caire cultural de la llengua amb les paraules del Professor D'Alos-Moner: *"Cal esperar de l'Escola Lliure de Lul·lisme fruits els més òptims. No solament... en la lluita ardida de reivindicar la figura de Ramon Llull..., sinó també (per) guanyar prou títols de glòria per a Mallorca i per totes les terres on es parla la llengua gloriosa de Mestre Ramon"*.

Els aspectes literaris, estètics, artístics són tan grans en l'obra de R. Llull que no és possible aquí resumir-los. La bibliografia és molta. El que és cert, és que l'Escola no ha deixat marginats aquells aspectes culturals. La ressenya que en donà de l'acte de constitució jurídica el diari "La nostra Terra" (nº 98, abril 1936) diu:

"La finalitat de l'Escola Lul·lista és de recuperació de la nostra cultura genuïna, del pensament que emmarca la nostra personalitat històrica".

I acaba la ressenya:

"Mallorca, fidel a la seva tradició lul·liana, universalitzadora i unificadora, constituint un paradís de calma dins el mar de les cultures, terra hospitalària que reb gent de totes parts i acull artistes, escriptors i pensadors, es troba en condicions immillorables per a sostenir una institució de caràcter internecional, nacionalista i generadora, com és l'Escola Lliure de Lul·lisme".

A la lluita ardida de recuperació de la nostra cultura i de donar-la a conèixer, l'Escola la traduï en obres populars.

Cal recordar:

1935: Primer curs de lul·lisme professat a Mallorca en el centenari de la abolició de la Universitat Lul·liana.

1936: Publicació del cartell de la Festa del gloriós St. Jordi i homenatge a les nobles Beatriu de Pinós y Agnes Pach de Quint, les dues dones que, en el segle XV, sostengueren la causa de la nostra cultura, dotant les primeres càtedres de lul·lisme.

Anys següents:

Ultra la reproducció de diversos gravats antics, miniatures, etc., ha publicat l'Escola els gravats originals de les diverses cobertes de publicació, un gravat commemoratiu del X Aniversari de la restauració de l'Escola, i un altre gravat, reproduït en gran tamany, de l'edició maguntina.

L'Escola aixecà un monument al B. Ramon Llull en la clastre de l'abadia de N^a Dona de la Real, en memòria dels estudis i dels llibres que allà hi escrigué.

A Randa, col·locà una làpida recordant el fet de la restauració dels estudis lul·lians a Mallorca, després de cent anys d'absència d'estudis universitaris.

També una làpida en memòria del primer curs universitari lul·lista espanyol en Universitat no catalana, que fou el de la Facultat de Filosofia de l'Universitat de Murcia, professat l'any 1941.

A Sant Jaume de Galicia es col·locà una làpida en el mur interior de la Basílica fent memòria del pelegrinatge de R. Llull a l'Apòstol.

En el Monestir de la Real, làpida i quadre de rajoles mallorquines amb la figura de P. Antoni R. Pasqual, egregi Mestre lul·liste.

A Randa, en la Sala de gramàtica del Santuari de Cura, l'Escola hi deixà una col·lecció abundosa de antics i moderns gravats del Mestre R. Llull, iniciant un museu lul·lià.

Restaurà i retornà al culte en l'església de St. Nicolau de Ciutat la figura del Beat Ramon, que fou tret amb motiu de la persecució en el segle XVIII.

Aquesta petita història recolza la convocatòria del Certamen Internacional de Dibuix i l'acte que celebrem. El mateix Certamen, l'exposició dels dibuixos, l'edició popular il·lustrada del *Llibre de les bèsties*, seran actes de difusió del patrimoni cultural de l'illa de Mallorca i als altres països.

L'any 1278 fou la data probable en què Llull escrigué el llibre de *Doctrina pueril*, llibre de pedagogia popular. Per a commemorar el sèptim centenari d'aquesta obra l'Escola Lul·lista convocà el Certamen de

Dibuix, amb el propòsit de il·lustrar el *Llibre de les bèsties*. Amb l'edició il·lustrada d'aquest llibre vol l'Escola afegir sa tradició cultural a la pedagogia popular de la *Doctrina pueril*.

Mentre el nostre poble sent una intensa emoció per tot el que és genuïnament seu, ha d'usar unes narracions externes i d'importació. L'edició del *Llibre de les bèsties* pot ésser un llibre de lectura per a molts d'infants i per a moltes persones que desitgen conèixer la literatura popular mallorquina.

Solament em resta donar les gràcies i felicitar a tots els participants al Certamen i, sobretot, al guanyador. I esperem amb il·lusió que el *Llibre de les bèsties*, il·lustrat amb els dibuixos que avui festejam, estigui prest en les mans de tots els mallorquins.

Parlament del mestre Dr. Jordi Gayà:

ELS EXEMPLES LUL·LIANS: NOVES REFERENCIAS A LA INFLUENCIA ARAB

Sens dubte estam celebrant un acte del tot lul·lià. No és sols que els organitzadors o els temes dels treballs presentats a Certamen tenguin que veure amb Ramon Llull. Hem de anomenar lul·lià aquest acte d'una manera encara més pròpia. El fet és que retornant a Ramon Llull, reprenem el seu discurs, com a deixebles, cercant que el seu missatge es repetesqui en llenguatge entenedor per a molts. Com no recordar una vegada més les seves recomanacions! Diu a algun indret de la seva obra que emprin mestre i alumne diagrames a modo de fitxes a fi de apuntar-hi el més important de la lliçó, i així ho tenguin abreuadament davant els ulls. A altres bandes posarà en estreta relació les imatges dels pintors i l'exercici de la memòria. Això pot significar, ni més ni manco, que el pintor pot ser mestre de la prudència. La prudència, en efecte, es va formant segons la memòria li fa presents les bones accions i les dolentes. No podria ser d'altra manera. Llull és el constructor de la Gran Art. D'una Art que li ha valgut moltes qualificacions, sovint acusacions. Hom creu — i és ver en gran part — que l'art lul·lià és un sistema per a l'enteniment, per al raonament. Amb ella es cerca la veritat i la raó de les coses; amb ella es cerca mostrar i convèncer de la veritat i de la raó de les coses. No és manco ver, però, que Llull comenta i empra la seva art per a estimar i per a mostrar a estimar: Llull és un místic. Retornant a les planes del *Llibre de Contemplació* ens ho ha recordat darrerament el Pare Platzeck.

Llull és un contemplatiu. Llull és l'autor de l'*Amic i l'Amat*, i la seva art és ben expressament art d'amor, "Filosofia d'amor".

Tot això cal recordar-ho també en llegir el relat novel·lesc del *Félix o Llibre de les Meravelles*, fins i tot llegint el *Llibre de les Bèsties*. Es tracta d'una obra lul·liana; vol dir, que a ella hi ha present tota la força de l'art. Llull no feu distinció de grau entre les seves obres, a no ser en lo planer de l'estil, com quan es dirigeix a son fill. Pel que fa al contingut,

en canvi, cada obra intenta reprendre l'art integralment. Xifrada, també és ver, amb la referència als cercles artístics.

Si això és així, la pregunta que se'n ocorre davant el *Félix*, i que ja ha estat feta altres vegades, seria: quina relació guarden amb l'art lul·liana aquestes sèries d'exemples, sovint sense comentari explícit que els unesqui a una comuna referència? En una altra ocasió vaig exposar inicialment alguns punts referents a l'estructura mateixa que fonamentaria la semiòtica de l'exemple lul·lià. Som de l'opinió que a la seva vegada aquesta estructura s'ha de considerar a partir de un aspecte concret de l'epistemologia lul·liana. Hem referenciat, per abreviar, a una espècie del coneixement que podríem anomenar "coneixement d'amor".

Aquest "coneixement d'amor" resumiria integralment tot l'esforç de l'art lul·liana. No cal oblidar —com ja sovint ha succeït— que Ramon Llull proposa un estat en què creència i "amància" —com diu ell— es mesclin i s'ajudin mútuament. Per això, junt a la *Art inventiva* escriu Llull la *Art amativa*, "car —diu— enaxí com sciència és intitulada sots entendiment, enaxí amància és intitulada sots voluntat, e amància és deffective sens sciència, e sciència sens amància". Totes dues potències, enteniment i voluntat, es troben d'aquesta manera dirigides cap a son comú objecte, es troben en condicions de complir el manament de conèixer i estimar Déu. El que, però, és destacable dins l'art lul·liana és que aquest procés a realitzar per les dues potències en cap punt introdueix tensions dicotomitzants. Enteniment i voluntat es serveixen dels mateixos principis per a dur a terme el seu propòsit, com és ara, els principis generals i les regles de l'art. S'insisteix, a més, en aquesta unió que, cercant el mode proverbial de Llull, podríem anomenar "coneixement amador o amor coneixedor". O, llegint a *Art Amativa*: "naix bondat de bondat e ix en vexell d amor en lo qual beu veritat l amar del amic per ço que sia egal a son bon amat".

No és la meua intenció analitzar amb amplària tots els pressuposts que aquesta sentència lul·liana conté. Es mesclen en aquest punt temes de procedència ben diversa que a son torn haurien mester d'estudis més específics. Em permetré la llibertat de quedar a deure avui una observança més estricta de les normes que hauria de seguir per a fer de les meves paraules un discurs científic. Propòs, idò, una colla d'observacions, algunes molt elementals, que en el meu entendre poden ajudar a comprendre el *Llibre de les Meravelles*, incluit, és clar, el *Llibre de les Bèsties*.

1. *Primera observació*: El *Félix* és una consideració contemplativa de tot l'univers. Dins l'opus lul·lià tenim un cas molt més clar, el *Llibre de contemplació*. Al *Llibre de contemplació* Llull entretén el seu col·loqui observant tot l'univers, cercant-ne una explicació i motivant la seva alabança a Déu. El protagonista de la novel·la, Félix, surt de casa seva, també, per veure, per observar, contemplar i promoure l'alabança del Creador. L'estructura del *Llibre*, pel que fa a la divisió de les diferents parts de l'univers, obeeix a una idea cosmològica ben clara, tot ella centrada en el paper que l'home hi té. Es a través seu que totes les coses aconsegueixen el seu fi, la finalitat per mor de la que foren fetes. Això

suposa en estricta lògica que la clau de volta de la perfecció del món es dóna en aquest acte pel que l'home contempla. Es essencial, per tant, saber què vol dir contemplar en el sentit que proposa Llull. Per aixó una

2. *Segona observació*: la contemplació lul·liana és un acte de coneixement i amor. L'observació del món, començant fins i tot pel contacte sensitiu pel que l'home primerament el percep, és tasca de l'enteniment. Es mitjançant una lògica, una recerca a través de preguntes i de regles a seguir, que l'home va coneguent el món. Un coneixement que, partint del més immediat, va pujant fins als primers principis i coses més generals. Res d'estrany, idò, en un procés com aquest, res que el diferenciï dels trets fonamentals d'una epistemologia aristotèlica.

Ben altrament succeeix, però, quan aquest coneixement se proposa el coneixement del Ser Suprem. Aleshores és forçat que empri un altre mitjà per arribar a son terme. Es més, s'haurà de deixar guanyar pel que fins a aquell moment l'havia acompanyat i servit, la voluntat. En efecte, el desig havia servit d'estímul a l'enteniment per avançar en el coneixement. Una vegada arribat, però, als objectes teològics, aquesta ajuda de part de la voluntat haurà de arribar fins i tot a forçar l'enteniment, a fi de que aquest sia capaç de anar més enllà de si mateix.

Aquesta violència que la voluntat —tal volta hauriem de precisar que es tracta de la voluntat creent—, aquesta violència, idò, que la voluntat exerceix sobre l'enteniment, no s'ha d'entendre com una interrupció del procés normal del coneixement. Es tracta més bé d'un desenvolupament d'aquell mateix procés. Les rels d'aquest desenvolupament s'han de cercar en el mateix mode de procedir de l'enteniment. Encara més, per a una mentalitat exemplarista, com era la de Llull, aquest és l'aspecte més important de tot el procés. Per aixó una

3. *Tercera observació*: l'exemple lul·lià s'ha d'entendre com a mitjà de coneixement en un sentit estrictament artístic. Amb aixó vull dir que quan Llull escriu els seus exemples no ho fa per esplaïar-se i reposar de l'esforç tècnic de la seva art. Fins i tot gosaria dir que és llavors quan arriba a l'estadi més genuïnament artístic del seu sistema. Per a tot aixó hi ha raons suficients, com són:

—una consideració exemplarista de l'univers, gràcies a la qual es postula la coincidència estructural del conjunt i la correspondència estructural, i en totes direccions, de les seves parts.

—una afirmació d'una lògica argumentativa que, junt a les demostracions clàssiques de *quia* i *propter quid*, hi ajunta la demostració *per aequiparantiam*.

—una pràctica literària que construeix els seus exemples mitjançant una estructura especular de correspondències discursives, que institueixen una semiòtica de l'univers tant lingüístic com cosmològic.

—un interès estratègic que l'obri a influències procedents d'altres medis culturals. El passatge del Blanquerna que introdueix el *Llibre de Amic i Amat*, amb la referència a "paraules d'amor i exemples abreujats" dels sufis, és el més clar i el més conegut. Per aixó una

4. *Quarta observació*: sobre la literatura sufí dels exemples.

Les tradicions literàries del *Llibre de les bèsties* han estat ja

estudiades. Són evidents les referències, ja sien directes o indirectes, al *Calila va Dimma* i als contes de les *Mil i una nits*. És evident, per tant, que no ens referim a aquesta literatura en aquests moments. Concretament aquesta observació amb un exemple molt significatiu:

Mort entre 1220 i 1230, Farid ad-Din Attar fou un dels més celebrats mestres sufis de l'escola persa. Seua és l'obra que ara voldríem recordar. Es tracta del *Mantic uttair*, es a dir "*Llenguatge (o parlament) dels ocells*". Es tracta d'un llibre de iniciació a la vida mística, considerant les seves diferents etapes seguint la història del viatge que els ocells emprenen a la recerca del seu rei, del Simorg. Primerament ens interessa la seva estructura literària. El *Mantic uttair* està format per diferents capítols. Cada capítol compren dos apartats diferenciats. En el primer s'exposa un fet, o una dificultat, o una proposta, de l'història del viatge dels ocells. Després s'hi afegeix un o més exemples que, sense cap referència explícita, venen a comentar o raonar el que s'havia dit a la primera part.

Permeteu-me que en citi un fragment d'un d'aquests exemples. Diu: Un foll d'amor per Déu, amb l'ànima elevada cap a les coses espirituals, anava completament nu, mentre el reste dels homes anaven coberts amb els seus vestits. Deia "Déu meu! donau-me un bell vestit i feis-me feliç com els demés homes". Es feu sentir una veu del món invisible que digué: "Foll, per això t'ha estat donat un sol ben calent; asseu-te i frueix d'ell". El foll respongué: "Oh Déu meu! per què hem castigau? No tendrieu per donar-me un vestit millor que el sol?". La veu li digué "ve-t-en, tenguís paciència encara deu dies més i jo et donaré sense més emperons un altre vestit".

El capítol en què es conté aquest exemple, a la seva part de referència al viatge dels ocells, tracta de la necessitat de desfer-se de les coses pròpies, encara que sia del desig de les coses espirituals. Basti aquesta menció per a recalcar la poca connexió que se manifesta a primera vista entre la part que podríem anomenar expositiva, i la dels exemples.

Junt amb això afegim una

5. *Quinta Observació*: aquest recurs a l'exemple és un dels trets de la literatura sufi. Es podrien precisar més les característiques d'aquest recurs diguent que la relació que s'estableix entre l'exemple i el tema a il·lustrar té lloc més enllà del raonament per analogia. No insistiré en un tema tan important en el pensament islàmic com és ara el del raonament per analogia. Un raonament que tant serveix per a l'exposició del *kalâm* com per a la del *fiqh*. Un raonament, encara, que en fonamentar-se en l'afirmació de l'univers com a realitat plena dels signes de Déu, ens menaria ben aviat al text lul·lià mateix. Ho recordavem ja abans.

Es podria pensar que històricament aquest recurs a l'exemple té orígens diversos. Es podria pensar en els mites platònics. També es podria imaginar que fou conseqüència del recurs a la metàfora que introduïren ja els autors pre-islàmics. També s'ha de creure que l'ús ample que es feia de les tradicions hagiogràfiques afavorí aquest recurs a l'exemple. Sia com sia de la qüestió de l'origen, el fet és que en el segle XII el persa Sohrawardi Maqtul, mestre sufi mort a Alepo, usa en els seus escrits el

recurs a l'exemple, i més concretament als exemples animals, molts d'ells presos de la "Faules de Bidpai" i el "Calila wa Dimna".

Ara bé, aquestes simples referències històriques de poc ens serveixen, si no param esment a uns elements que ens tornin acostar al text de Ramon Llull del que ha partit la nostra reflexió.

Per això feim una

6. *Sisena observació*: El recurs a l'exemple es fa per tal de fer possible un coneixement místic determinat. D'entrada hem de repetir que el que fa possible també aquest coneixement és l'estructuració exemplar o significativa de l'univers. Ara bé, arriba un punt, a l'escala dels objectes del coneixement, on l'enteniment ja no pot procedir més per via d'analogia, sinó que ha d'esperar un moment de intuïció en el que se li reveli una realitat més superior. Sohrawardî, que hem citat, ho explica mitjançant la teoria iluminista, represa de Ibn Sinâ, i, encara, de les tradicions iranís de les teories de la Llum. Ibn 'Arabi, el murcià emigrat a l'Orient, mort a Damasc el 16 de novembre de 1240, també formularà la seva teoria del coneixement místic en un sentit molt semblant. Henry Corbin ho resumí en el títol d'un treball que dedicà a Ibn 'Arabi quan parlava de "la imaginació creativa dins el sufisme de Ibn 'Arabi".

Encara cal citar un tercer personatge gens allunyat del món lul·lià. Es tracta de al-Gazzali. També per a ell el *qiyâs*, el silogisme, ens porta a la certesa en el camp de l'apologètica i del dret, però no és suficient per aconseguir el *yaquîn*, aquell estat de repòs de l'ànima quan és en presència de l'objecte del seu desig.

D'aquesta manera, al final de la sisena observació, arribam a la constatació d'un estat místic, aconseguit principalment per via del coneixement, que no exclueix la via de la voluntat. Es més, la suposa i l'exigeix paral·lela. Sols que aquí ens trobam amb unes constel·lacions conceptuals diferents de quan a l'Occident pensam la mística. Dins el sufisme, per exemple, no hi ha, en sentit estricte, la unió mística, sinó que manté sempre una distinció, subratllada a tota la literatura quan parla de la "mirada". Es per això que el gran especialista en mística islàmica, el professor Nwya, ha parlat de l'*amor-nazar*. *Nazar*, en efecte, té com a primer significat mirar. *Nazar* és també l'especulació, concretament l'especulació tal com es cultiva en el *kalâm*. Però *nazar* és també el que s'aconsegueix per la dialèctica de les mirades que es dirigeixen mútuament Amic i Amat. Hereu de la "*Theoria*" grega, de reminiscències gnòstiques, el terme *nazar* el trobam a l'expressió *nazar al-qalb* (mirar amb el cor o mirada cordial) de Baquillânî, que, a son torn, guarda relació amb el *habit an-nafs* (paraula de l'ànima). Amb aquest terme Ibn Hazm de Còrdova recalcava com el començament del pensar místic parteix d'una certa intuïció, d'una certa remor que serà després articulada pel *nazar*.

Per tot això, la mitja dotzena d'observacions que tot just hem insinuat, ens permeten proposar una explicació del sentit de l'ús que Llull fa dels exemples. Segons el que hem dit, l'exemple seria:

—primer: in instrument de coneixement artístic tal com ho és també el silogisme.

- segon: el recurs per a pujar més enllà d'un coneixement demostratiu al coneixement intuitiu de les coses espirituals.
- tercer: l'exemple és el vehicle d'expressió més apropiat per al llenguatge místic.

Amb major o menor grau aquests tres sentits es troben dins els exemples del *Llibre de Meravelles*. Un llibre que cerca multiplicar el coneixement creent i introduir al lector a l'alabança divina. Per això trobam repetit dins el *Llibre de meravelles* aquell triple moviment de tota la reflexió lul.liana: del sensible al sensible, del sensible a l'inteligible, de l'inteligible a l'inteligible. Aquest és el veritable sentit de l'anomenat enciclopedisme lul.lià. Enciclopèdic, perquè tot és conduït a un principi que dóna consistència. Per això ens equivocariem, crec, si volguessim interpretar els exemples lul.lians en un sentit moralitzant, o si, despistats per la manca de referències explícites, pensàssim que són simples exercicis literaris.

Manifestacions científiques d'interés lul.lià.

* A la ciutat francesa de Noyon, durant els dies 14-16 de novembre de 1979, es celebrà el *Ve. Centenaire de la naissance de Charles de Bovelles* amb un important COLLOQUE INTERNATIONAL. No se tractava de cap reivindicació apologètica, ni exaltació patriòtica. Simplement es volia retre homenatge a un pensador que amb el seu enginy i el seu afany contribuï al desenvolupament intel·lectual del segle XVI. Fou una referència que es repetí a les diferents intervencions aquesta de la quasi manca d'originalitat de Bovelles. La seva modernitat i l'interés que pot despertar no li ve de les seves innovacions. I amb tot, Bovelles interessa i crida l'atenció.

Crida l'atenció, per endavant, la seva biografia mateixa. Una biografia que ha estat estudiada per Joseph Victor i que el P. Stanislas Musial, de Cracòvia, repassà acurosament en la seva intervenció al col·loqui (*"Les trois zones d'ombre dans la vie de Bovelles"*). La vida de Bovelles no és sempre rectilínea. La seva participació en els medis intel·lectuals que l'envoltaven és fins i tot problemàtica. Hi ha la "ruptura" amb el seu mestre i amic Lefèvre d'Etaples, i hi ha també els anys en què sofrí una certa campanya de descrèdit que arribà fins a dar-lo per mort.

Per a disipar aquestes ombres que envolten Bovelles res millor que estudiar els testimonis més directes de la seva activitat, la seva correspondència. Ell mateix, com era costum dels homes del Renaixement, procurà l'edició d'una part considerable d'aquesta correspondència. Molta d'altra és encara inèdita. Tant la publicada, com la que és recollida en el ms. 1134 de la Bibliothèque de la Sorbonne foren objecte d'anàlisi pel professor J. Cl. Margolin, del "Centre d'études supérieures de la Renaissance" de Tours.

Les aportacions historiogràfiques es completaren amb l'intervenció del prof. A. Landi, de l'universitat de Florència, que parlà dels coneixements que l'italià Antonio Brucioli tenia de l'obra de Bovelles.

La resta d'aportacions tractaren d'il·luminar els plurals interessos de l'obra de Bovelles. Inquiet, afamat per a aconseguir un coneixement ampli, tractà en les seves obres de temes prou diversos. Així hi trobam un vessant prou original en l'aspecte lingüístic. El tema, és cert, no li és exclusiu. Com ell d'altres estudiosos s'interessaren en el segle XVI per la llengua, fins a l'arrancada del tractament especulatiu que el tema coneix en el segle XVII. Bovelles, en escriure el *Liber de differentia vulgarium linguarum*, ens fa conèixer els dos trets principals del tractament del dit tema. D'una part hi exposa la tesi teològica de la monogènesi del llenguatge, mentre que d'altra part estudia la llengua vulgar, intentant-ne retrobar els orígens etimològics i els comportaments gramaticals. Feu l'anàlisi de l'obra de Bovelles la professora Colette Demaiziere, d'Avignon. A son torn el professor Christian Schmitt, de l'universitat de Hamburg, analitzà les aportacions lingüístiques de Bovelles respecte dels orígens de la llengua francesa, amb tota la càrrega d'actualitat que això suposa en vistes de l'estudi i reivindicació de la llengua originària de la Picardia.

De l'interés de Bovelles envers de la llengua del poble i de la seva preocupació especulativa, neix la seva dedicació al proverbi. D'aquesta manera dins dos reculls de proverbis que publicà, hi arreplega dits populars, amb sos corresponents comentaris, com també construccions de pròpia invenció. El professor Michel Reulos accentuà en la seva exposició la importància que Bovelles dona al text francès dels proverbis que editava.

Una altra preocupació de Bovelles foren les matemàtiques. La seva teologia i la seva filosofia usen profusament els esquemes i els exemples presos de la matemàtica i de la geometria. Com és freqüent en el segle de Bovelles aquest comportament es troba motivat per l'entrecreuament de dues maneres de pensar, i, en definitiva, de dues èpoques, l'una sense rompre amb l'altra. Dues comunicacions, una de René Taton presentant a Bovelles en relació amb els primers tractats de geometria en francès, i l'altra de Jean Ceard estudiant-lo en relació amb les tradicions numèriques, ho recalquen explícitament.

Un altre grup d'intervencions dedicà la seva atenció a la doctrina de Bovelles, analitzant algunes de les seves obres. Així el professor P. Sharrat, de l'universitat d'Edimburg, comentà el *De Immortalitate*, mentre Pierre Magnard, de Poitiers, estudià el *De Sapiente*. D'altres, com Pierre Quillet, que tractà de l'ontologia "scalaire" de Bovelles, i Maurice de Gandillac, que estudià l'*ars oppositorum*, comentaren temes ben característics del pensament de Bovelles. L'autor d'aquesta ressenya, Jordi Gayà, tractà el tema "*Réminiscences lullistes et l'anthropologie de Bovelles*". Tema aquests, el del lul·lisme, que, de rebot, sorgí en altres contextes i en algunes de les intervencions durant els col·loquis.

* Del 30 d'octubre al 6 de novembre de 1979 es reuní a Palma de Mallorca el IV COLOQUIO HISPANO-TUNECINO. L'organització d'aquest col·loqui estava a càrreg del *Instituto Hispano-Arabe de Cultura*, per part espanyola, i de la *Facultat de Lletres i Ciències humanes de*

Túnis. Escollint com a seu dels seus actes la Ciutat de Mallorca, la trobada recordà els anys de civilització musulmana que visqué l'illa en la primera mitat de l'Edat Mitja. Les intervencions, una trentena en conjunt, tractaren diferents temes de les ciències i les lletres. Pel seu interès en el camp de la filosofia voldriem destacar les següents intervencions: 'Abd al-Wahhâb Buhdîba, *Amour sacré et amour profane chez Muhiddine Ibn 'Arabî*; S. Gómez Nogales, *La corte de los Aftasies de Badajoz, principalmente en el campo de la filosofía*; Sa'd Gurab, *Sobre la quema del Ihyâ de al-Gazâlî por los almorávides*; 'Abd al-Mayîd al-Gannûšî, *L'insularité philosophique en Espagne musulmane, d'après le récit d'Ibn Tufayl "Hay Ibn Haqzân"*; Yum'a Şayja, *El movimiento literario e intelectual en Baleares, en los siglos V-VI|XI-XII*.

Segons informa *Arabismo*, n. 26, l'Institut Hispano-Arabe de Cultura editarà les Actes d'aquest IV Col.loqui.

* De *Collectanea Franciscana*, 49 (1979) p. 179, recollim la notícia de que el P. Miquel BATLLORI intervingué en el VI Congrés de la Societat Internacional d'Estudis Franciscans (Assisi, 12-14 octubre 1978) presentant una comunicació sobre el tema *Teorie ed azione missionaria in Raimondo Lullo*.

Publicacions d'interès lul·lià.

* L'eminent historiador i mestre de l'Escola Lul·lística Mallorquina, Pare Miquel BATLLORI, ha publicat a les "Publicacions de l'Abadia de Montserrat" un recull d'estudis referents a l'història dels Països Catalans, baix del títol *A través de la historia i la cultura*. Entre aquests estudis hi figuren treballs editats amb diferents ocasions, alguns d'ells traduïts ara al català. En donam les referències, indicant el número que a la *Bibliographia Lulliana* de R. Brummer es dona a la seva primera publicació:

Ramon Llull i Arnau de Vilanova en relació amb la filosofia i amb les ciències orientals del segle XIII, pp. 15-35 (Br. 679).

Ramon de Penyafort i Ramon Llull, pp. 55-60 (Comunicació presentada al II Congrés Internacional de Lul·lisme).

El lul·lisme del primer Renaixement, pp. 61-75 (Br. 1161).

Entorn del lul·lisme a França, pp. 243-267 (Recolleix dos textos no inclosos a Br.; són: *Sur le lullisme en France au XVe. siècle*, in: *Colloque International de Tours: L'humanisme français au début de la Renaissance*, Paris 1973, 117-126; i la recensió a HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism*, in: *Bulletin of Hispanic Studies*, 51 (1974) 311-318).

Giovanni Pico della Mirandola i el lul·lisme italia del segle (Br. 1163).

* El P. Eusebi COLOMER ha publicat recentment dos estudis importants. En el primer es refereix a Ramon Llull en el marc més ample de la cultura catalana: *El pensament català de l'Edat Mitjana i el*

Renaixement, i el llegat filosòfic grec. Espíritu, 27 (1978) 105-127. De Llull en parla específicament a les pp. 106-109.

A Ramon Llull. *¿precursor de la informàtica?*. Citema (Madrid), n. 81 (1979) 7-44, l'autor ens ofereix el text de una conferència llegida el 14 de novembre de 1978 a Madrid. El tema es centra fonamentalment en la mecànica de l'art lul·liana, les combinacions que es consegüen segons els seus procediments i les repercussions que assolí en l'història de la Lògica.

* A "Publicacions de l'Abadia de Montserrat", i amb el títol de *Estudis de llengua, literatura i cultura catalanes* s'han publicat les Actes del Primer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica, celebrat a Urbana, els dies 30 de març - 1 d'abril de 1978. Entre els estudis publicats alguns d'ells són de tema lul·lià:

A. PORQUERAS MAYO - J.L. LAURENTI, *La col·lecció lul·liana a la Universitat d'Illinois (segles XV-XVII)*, pp. 59-92.

M. DURAN, *Notes on Ramon Llull, St. Bonaventure and a Nigthingale*, pp. 149-155.

J. DAGENAIS, *Speech as the sixth Sense - Ramon Llull's "Affatus"*, pp. 157-169.

CE. POLIT, *Analogías entre el "Libre d'Amic e Amat" y algunos textos sufíes medievales*, pp. 171-180.

* El Departament de Filologia clàssica de la Universitat Autònoma de Barcelona ha iniciat la publicació de la revista FAVENTIA. Es publiquen estudis sobre la literatura clàssica en els seus diferents aspectes, si bé la limitació cronològica es prou ampla com per incloure estudis que poden interessar a un extens cercle de lectors. Es el cas del treball de J. SAMSO, *Astronomica Isidoriana*, o el de M. BARCELO, *La primerenca organització fiscal d'Al-Andalus segons la "Crònica del 754"*.

La revista, que comprendrà un volum anual en un o dos fascicles, és dirigida per M. Mayer, i hi col·labora el Departament de Paleografia i Diplomàtica de la dita Universitat.